

Szörös Anikó törvényszéki ügyintéző,
Kecskeméti Törvényszék Cégbírósága

Közös végrendelet

„Nagy horderejű fontossággal bír az, hogy az ember a maga akaratát az élet határain túl is érvényesítheti; hogy befolyhat azon jogviszonyok további sorsára, melyeknek létrehozásában főrésze neki volt; hogy irányíthatja gyermekeinek nevelését és gondozását; hogy oda juttathatja a vagyont, ahol legnagyobb szükség van arra; hogy a törvény abstract rendelkezésével szemben érzelmeinek szerephet érvényt.”

Dr. Márkus Dezső

Az öröklési jog polgári jogunk egyik olyan szegmense, melynek kodifikált joganyaga még mindig magán hordozza a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) hatályba lépéskori állapotát, jóllehet ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy ne lenne olyan része, jogintézménye e területnek, mely ne igényelné a módosítást, különösen az 1990-es rendszerváltozás óta eltelt évek mélyreható gazdasági és társadalmi átalakulása folytán. Ennek egyik legszembeötlőbb példája a közös végrendelet, mely hatályos szabályozásunk értelmében nem tekinthető érvényes végintézkedési formának, azonban a 2014. március 15. napján hatályba lépő Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 7:23.§ (2) bekezdése a házastársak vonatkozásában érvényessé kívánja tenni.

Már a kodifikációs bizottság munkájának figyelemmel kísérése nyomán is számos kérdés merült fel bennem e jogintézménnyel kapcsolatosan: milyen érvek szólhattak 1876-ban a közös végrendelet törvény rendelkezései közé való felvétele mellett, s mely ellenérvek igazolhatták 1959-ben azt, hogy többé ne fogadják el jogi szükségességét. Szükséges-e hazai jogrendszerünkbe a közös testamentum intézménye, s ha igen, milyen jogpolitikai indokok igazolják nélkülözhetetlenségét? Amennyiben érdemesnek mutatkozik érvényessé tétele, akkor milyen rendelkezések alapján kerüljön szabályozásra? Végül, az öröklési szerződés, avagy más jogi eszköz valóban alkalmas lehet-e a közös végintézkedési forma felváltására, helyettesítésére? Jelen írás ez utóbbi kérdésre igyekszik választ keresni.

I. Közös végrendeletekről általában

A közös végrendelet két vagy több személynek bármilyen alakban, ugyanazon okiratba foglalt végrendeleti nyilatkozata, amelyben a végrendeletezők önként, kölcsönös megfontolás és egyetértés után meghatározzák, haláluk esetére vagyonuknak, esetlegesen vagyonuk egy részének ki legyen az örököse. Megemlítendő, a közös végintézkedési jog a felek – tipikusan

házastársak – rendelkezési nyilatkozatainak egységessége, közössége mellett a felek rendelkezési közösségét is feltételezi. A végrendelezők egyéni, individuális akaratnyilvánításáról van szó, azzal, hogy bármilyen alakban ugyanabba az okiratba két vagy több végrendeleti nyilatkozat foglaltatik.

I.1. A közös végrendelet szabályozásának áttekintése

Mielőtt a közös végrendeletet összevetem az öröklési szerződéssel, szükségesnek tartom e végintézkedési forma történelmi kialakulásával is foglalkozni.

I.1.1. 1876. előtti szabályozás

Általános felfogás szerint a közös végrendelet keletkezése a római jogra vezethető vissza, bár a jogtudósok legtöbbször megjegyzi, e jogi eszköz egyáltalán nem hozható összhangba a római jog struktúrájával, tekintve, hogy a házastársi vagyonszövetségét nem ismerte el. Kiss Géza megvizsgálta, vajon a római jogi gyakorlatban szórványosan előforduló esetek ténylegesen a mai értelemben vett közös végrendelet őseinek tekinthetők-e. Kutatása eredményeként talált Valentianus novellájában valóságos kölcsönös és közös végrendeletre utaló konkrét rendelkezést, amely minden bizonnyal külső, idegen népekkel való érintkezés nyomán merülhetett fel. E végrendelezési lehetősége azonban nem volt hosszú életű, ugyanis Jusztinianusz a valentianusi novellát elvetette.

Egy másik nézet képviselői szerint a jogintézmény első történelmi megjelenése – a germán szokásjognak köszönhetően – a germán jogban keresendő. A jogintézmény engedélyezése véleményem szerint a német közvagyonjogi rendszerből következik, minek értelmében a házastársakat megilleti közös vagyonukról való rendelkezés joga. A közös vagyon elismerésével egyidejűleg pedig azt is elismerték, hogy a házastársakat a vagyontömegéről való közös rendelkezés joga a tulajdonjog felett való szabad intézkedések legfontosabbikánál, a végrendeletnél is megilleti.

Sajnálatos módon a közös végrendelet hazai törvényi szabályozása nem tekint vissza hosszú múltra. A hazai törvények közül az **1715. évi országgyűlésen megszületett 27. törvénycikk** volt az, amely a végrendeletek tartalmára és alaki kellékeire vonatkozóan először fogalmazott meg alapvető és központi tételeket, rendelkezéseket. Jóllehet e törvény jelenti az első mérföldkövet a végrendeletek világában – bár a szabályozás csak a nemesi végrendelezésre vonatkozott, a többi rendek (városok, jobbágyság) tekintetében a helyi szokásjog maradt az uralkodó –, a közös végrendelet szempontjából nem hozott maradandót, figyelembe véve azt, hogy egyetlen paragrafus sem szól eme jogintézményről.

I.1.2. 1876. évi XVI. törvény szabályanyaga és az ezt megelőző joggyakorlat

A közös végrendeletet elsőként az **Oszták Polgári Törvénykönyv** (a továbbiakban: OPTK) II. rész a házassági egyezményekről szóló XXVIII. fejezetének 583. §-a nevesítette: „A házastársaknak szabad ugyanazon egy végrendeletben egymást kölcsönösen, vagy más személyeket is nevezni örökösül. Az ily végrendelet visszahúzható, de az egyik fél visszahúzásából a másik fél visszahúzását következtetni nem lehet.”

Ezt követően a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kellékeiről szóló 1876. évi XVI. törvénycikk szabályozta¹: „13.§ Házastársak

¹ A törvény hatályba léptetésére hosszabb határidőt tűztek, hiszen a végrendeletek érvényessége a törvényben újonnan megállapított szabályokhoz lett kötve, így elegendő időt kellett adni mind a jogalkalmazóknak, mind a laikus örökösök számára, hogy a hatályba lépésig kellően megismerhessék a törvényt.

feljogosítva vannak, végrendelezésüket ugyanazon írott magán-végrendeletbe foglalni, akár tartalmazzon e végrendelet a házastársak közötti kölcsönös intézkedést, akár pedig nem. Ezen eset kivételével, ha ugyanazon végrendeletbe többeknek végintézkedése foglaltatik, e végrendelezések mindenike semmis.

21. § értelmében 13. § rendelkezése a közvégrendeletekre is alkalmazandó.”

E hazai törvény megszületése előtt – noha nem volt hatályban e jogintézmény felett tilalmat kimondó jogszabály – ritkán ugyan, de találunk a joggyakorlatban hitvesek által tett közös végrendeletet „a régóta meghonosult jogszokás a házasság bensőségén, az együttélés és együttműködésből eredő érdekközösségen, a gyermekek és a mindkét oldalbeli rokonok iránti kölcsönös gondoskodáson, és azon törekvésen alapulván, hogy a hitvesek egyikének halál esetén a vagyoni viszonyokon lehetőleg kevés változás történjék”².

A levéltári kutatásom eredményeként – amelynek alkalmával a Bács-Kiskun megyei és a Pest megyei levéltár iratanyagát tekinthettem át, és számos 1831 és 1871 között készült közös végrendeletet találtam – a következő megállapításokra jutottam: valamennyi fellelt közös végintézkedés azonos képet mutat, vagyis ugyanazon rendezőelv alapján került megfogalmazásra.

I.1.3. 1894. évi XVI. törvényben foglalt szabályozás

A továbbiakban érdemes megemlíteni az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. törvényt, amely amellelt, hogy megváltoztatta a végrendelet kihirdetésére vonatkozó hatáskört³, először foglalkozott a közös végrendelet kihirdetésével. A törvény 24. §-a kimondja, „a közös végrendelet pedig az egyik végrendelező halála után kihirdetendő, még akkor is, ha a 2. § 1) - 4) pontjának esete fenn nem forog. Ha az örökhagyó több végrendeletet hagyott hátra, valamennyit ki kell hirdetni”. A kihirdetés körül már a 19-20. század fordulóján is jelentős polémia alakult ki, ezen problematika ma sem jelent megoldott kérdést megítélésem szerint.

I.1.4. A Ptk. vonatkozó rendelkezései

Folytatva a sort a jelenleg hatályos Ptk. megszületésével, annak vonatkozó szabályanyagával foglalkozom, amely jogrendszerünkben eltörölte a közös végintézkedési forma lehetőségét. A forradalmi munkás-paraszt kormány által benyújtott Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló törvényjavaslat 1959. július 29-én került az országgyűlés elé, s másnap, július 30-án már meg is szavazták egyöntetűen, ellenszavazat nélkül. Az országgyűlési naplóból kiderül, az országos vita során a tervezet leginkább vitatott része az öröklési jogot érintő, szabályozó joganyag volt, amely a vita eredményeként lényeges változáson ment keresztül. A július 30-ai ülésen egyébként öt felszólalás történt e napirendi ponttal kapcsolatosan, viszont egy sem arra vonatkozott, miért kerül ki a joganyagból a közös végrendelet jogintézménye. A felszólalók egyhangúan a „burzsoá joganyag” kormány részről történő merev elutasítása ellen emelték fel hangjukat.⁴

A tervezet indokolásában a jogalkotó a mellőzés legfőbb okaként azt jelölte meg, hogy a közös végrendelet értelmezésével kapcsolatban nagyon gyakoriak a viták és az ennek folyamányaként kialakuló perek igen bonyolultak. Az elvetés mellett szólt továbbá az is, hogy a magyar végrendelezési joggyakorlatban nem volt olyan történelmi tradíciója, amely

² Fodor Ármin szerk.: Magyar Magánjog, Öröklési jog, V. kötet. Singer és Wolfner Kiadása, Budapest, 413.o.

³ A végrendelet kihirdetésére vonatkozó hatáskör átkerült az árvászéktől és a királyi törvényszéktől a királyi járásbíróshoz, ezzel jelentős mértékben gyorsították az eljárás idejét.

⁴ A tervezet elfogadásával kapcsolatban további információ az 1958-62-es mutatóval jelzett Országgyűlési naplóban keresendő.

indokolttá tette volna ezen végintézkedési forma feltétlen fennmaradását, antagonisztikusan a Német Demokratikus Köztársaságban ismeretes Berliini végrendelettel. Egyébiránt pedig úgy vélték, e végintézkedési forma más okból is kifogás alá esik, mivel a közös megfontolásból és egyetértéssel alkotott, egy okiratba foglalt két végintézkedés rendszerint arra ad alkalmat, hogy az egyik fél az ígéretével a másik felet befolyásolja, tőle indokolatlan előnyt szerezzen akár saját maga, akár a végakaratóban nevesített más személy javára. Mindezen okoknál fogva aposztrofálta úgy a jogalkotó a közös végrendeletet, mint „nem kívánatos forma”⁵, amely szerinte nem is fog hiátust jelenteni a jogrendszerben a házaspárok számára, mivel egyrészt a gyakorlat azt mutatta, hogy csak igen kirívó esetekben került sor ezek megtételére, másrészt mindazon rendelkezés, amit eddig közös végrendeletbe foglalhattak a hitvesek, az továbbra is megtehető, csupán egyéb végintézkedési formát kell hozzá választani.

A hatályos Ptk-ban jelenleg a végrendeletek érvénytelensége és hatálytalansága című LV. fejezetben, a végrendeletek érvénytelenségéről szóló részben található a közös végrendeletre vonatkozó szabályanyag: „644. § Két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendelezése érvénytelen.”

Bár az öröklési szabályok rendszerében a Ptk. 644. §-a nem a végrendeletek alakiságára vonatkozó szabályok között nyert elhelyezést, Petrik Ferenc szerint az érvénytelenség oka valójában alaki jellegű hibának tekinthető.

I.1.5. A Ptk. hatálybalépése előtt tett közös végrendeletek sorsa a Ptk. hatálybalépése után megnyíló örökségek esetében

A Kúria **PK. 92-es számú állásfoglalásában** rendezni kívánta azt a problémakört, melynek tárgyát a Ptk. hatálybalépése előtt tett közös végrendelet sorsáról való döntése képezte, különösen abban az esetben, ha az örökgyógyó a Ptk. hatályba lépése után halt meg. Ilyenformán a régi és az új jogszabály időbeli összeütközéséről van szó, amikor nem pusztán a korábbi jog hatálya alatt keletkezett jogviszonyok elbírálása jelenti az egyedüli nehézséget, hanem felvetődik a kérdés, a régi jog hatálya alatt keletkezett jognyilatkozatok alaki érvényességét a régi vagy az új jogszabály alapján kell eldönteni? A Ptk. szabályaiból arra következtethetünk, a jogalkotó nem kívánta az állampolgárokat arra kényszeríteni, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt tett végrendelezéseiket a Ptk. alakszerűségeinek megfelelő alakban megismételjék. Döntő mértékben az a szándék vezérelte, hogy a szabályozás egyszerűbbé, a végakarát érvényesüléséhez szükséges alaki kellékek a tömegek számára áttekinthetőbbé válják, noha ez azzal is járt, hogy bizonyos végintézkedési formát háttérbe szorítottak, illetőleg másokat a korábbiakhoz képest korlátoztak vagy szigorítottak.

A PK. 92-es számú állásfoglalás értelmében a Ptk. hatálybalépése után megnyílt örökség esetében a Ptk. hatálybalépése előtt tett végintézkedések – ideértve a közös végrendeletet, a szóbeli stb. végrendeleti nyilatkozatokat – akkor is megtartják az érvényességüket, ha a Ptk. szerint ugyan érvénytelenek volnának, a keletkezésükkor hatályos szabályoknak azonban megfelelnek. Ennek tükrében a Ptk. hatálybalépése után elbírálásra kerülő végrendelet szempontjából annak eldöntése vált determinálóvá a vizsgálódás során, hogy a korábbi végintézkedés megfelel-e a jelen hatályos Ptk. szabályainak. Amennyiben nem konvenial a követelményeknek, úgy azt veszik górcső alá, hogy a megtételkor hatályban lévő jogszabályoknak eleget tett-e. Igenlő esetben a végintézkedést érvényesnek minősítik. Annak köszönhetően, hogy a törvény célja az alakiság egyszerűsítése és a favor testamenti elv érvényre juttatása lehetővé vált az is, hogy a Ptk. hatálybalépése után elhunyt örökgyógyónak a Ptk. hatálybalépése előtt tett végintézkedését érvényesnek tekintsék, ha nem felel meg ugyan

⁵ Sóth Lászlóné: A végintézkedések. HVG – ORAC Lap – és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001, 170.o.

a keletkezésekor hatályos jogszabályban rögzített alaki kellékeknek, de eleget tesz a Ptk. által megállapított követelményeknek.

A Kúria Pfv. II.20.550/1994 és BH 1995/5.280 eseti döntésekben a következőt olvashatjuk: „Közös végrendelet alapján akár a Ptk. hatálybalépése után öröklésnek lehet helye, ha azt valamennyi érdekelt (örökös) érvényesnek fogadta el”.

Összegezve, a közös végrendelet jogintézménye annak ellenére, hogy jogrendszerünk szerves részeként egy évszázadot sem élhetett meg, igen jelentős mennyiségű közös végrendeletet tartalmazó iratanyagot hagyott hátra. Ebből arra következtethetünk, hogy a házaspárok számára igen népszerű végintézkedési formát jelentett 1876-tól egészen 1959-ig, ellentmondva ezzel a kormány részéről megfogalmazásra került Ptk. indokolásban foglaltaknak.

Az 1959-ben történt jogrendszerből való – szinte – teljes körű kizárás jogszerűségének megítélése jelen pillanatban is megosztja a szakmát. Maga Vékás Lajos e jogintézménytől való merev elzárkózást nem tartja elfogadhatónak az öröklési jog világában, e végintézkedési forma száműzését tankönyvében a következő hasonlattal szemlélteti: „ez megoldás mégsem aggálytalan; lehet, hogy a törvény a fürdővízzel a gyermeket is kiöntötte, mivel ezzel kölcsönösen egymásra tekintettel tett végintézkedés általában vált lehetetlenné”.⁶

II. Valóban helyettesíthető a közös végrendelet az öröklési szerződéssel?

Staud Lajos írásaiban arról ad számot, helyesli azt a 19. századi bírói nízust, melynek egyik célja a közös végrendelet öröklési szerződéssel való felváltása. Nézete szerint az öröklési szerződés alkalmas arra, hogy betöltse a közös végrendelet tiltása nyomán keletkező űrt. Staud Lajos a közös végrendeletet a maga részéről szívesebben ruházta volna fel az öröklési szerződés hatályával, mintsem engedje felvételét az öröklési jogi szabályozás körébe. Ezzel Weinmann is egyetértett, írásaiban maga is nemegyszer kifejtette, a viszonos végrendelet kivételével elegendőnek bizonyul az elkülönített végrendelet lehetőségének biztosítása, sőt az öröklési szerződéssel való helyettesíthetőség gondolata is megfordult fejében. Ez utóbbi elképzelés, nevezetesen, hogy öröklési szerződés kiválthatja a közös végrendelet intézményét, valamennyi, a közös végrendelet kapcsán publikáló jogtudóst szólásra bírta. A továbbiakban e két végintézkedési forma összevetésére teszek kísérletet, igazolva azt, nem lehetséges az örökösödési szerződéssel mintegy száműzni polgári jogunkból a közös végintézkedési formát.

Jelenleg a házastársak által kötött öröklési szerződés szabályanyagát a Ptké. 73. §-ában találjuk: „Az házastársaknak ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződése érvényes, ha mint örökgyók kötnek harmadik személlyel szerződést.” Az új Ptk-ban a házastársak közös öröklési szerződésének meghatározását a 7:51. § következő bekezdéseiben ekképpen olvashatjuk:

„(1) Házastársak mint örökgyók az életközösség fennállása alatt érvényesen köthetnek ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződést.

(2) A felek eltérő megállapodásának hiányában az örökgyókkal szerződő fél által örökölt lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon a túlélő házastársat holtig tartó hasznélvezeti jog illeti meg, ha ő azokat az örökgyóval közösen használta.” Végül, hogy a – a teljesség igénye nélkül – átfogó képet kapjunk e jogintézményről, szeretném megemlíteni az új Ptk-ban fellelhető idevágó új rendelkezések közül néhányat. Egyik változtatás abban áll, hogy – a gyakorlat igényéhez igazítva – módosították a fogalmát, ezáltal öröklési szerződés körébe értendő az a kontraktus is, amelyben az örökgyó kizárólag

⁶ Vékás Lajos: Öröklési jog. Eötvös József Kiadó, Budapest, 2008, 88. o.

gondozása fejében teszi örökössé a szerződő felet. A másik változást az jelenti, hogy az örökgyó nemcsak saját eltartása, illetőleg gondozása folytán köthet öröklési szerződést, hanem – mind életében, mind az öröklés megnyíltá után – harmadik személy ellátására is.

II.1. A közös végrendelet és az öröklési szerződés összevetése

A két jogintézmény merően eltérő képet mutat, a továbbiakban ezen eltérésekre szeretném felhívni a figyelmet.

Elsőként azt kell leszögezni, a közös végrendelet egyoldalú jogügylet, míg az öröklési szerződés kétoldalú. Tehát az előbbi a végintézkedésben megnevezett személy beleegyezése, hozzájárulása nélkül, kizárólag az örökgyó akarata alapján létrejön – figyelemmel az érvényességi követelményekre –, míg az utóbbi csak a felek (azaz az örökgyó és az eltartó) konszenzusával tehető meg érvényesen.

További eltérés, hogy az örökgyói oldalon közös végintézkedési forma esetén mindig két személy áll, csak hitvesek által kerülhet megtételre, ezzel szemben a másik végintézkedési formánál általában – mivel végintézkedésről van szó – csupán egyetlen személy szerepel, mint örökgyó, azzal, hogy kivételt képeznek ez alól a házastársak, akiknek az ugyanabban az okiratban foglalt öröklési szerződése érvényes.

A közös végrendelet minden esetben ingyenes, ezzel szemben az öröklési szerződés visszerthes. Ez utóbbinál az ellenszolgáltatás maga a tartás, amely „megfelelő” eltartást jelent, vagyis e kötelezettség az örökgyó – és az új Ptk. értelmében harmadik személy – gondozására, gyógyíttatására, ápolására és eltemettetésére egyaránt vonatkozik vagy életjáradék. Az életjáradék meghatározott pénzösszeg időszakonként visszatérő szolgáltatását jelenti. Fontos hangsúlyozni, hogy pusztá gondozás, gondviselés ellenében öröklési szerződés nem köthető. Az, hogy mindezek mérték hogyan viszonyul az örökség értékéhez, a szerződés megkötésekor nem kerül konkretizálásra. Ebben az értelemben kétségkívül szerencseszerződésről van szó. A közös végrendeletnél ilyenfajta tartási kötelezettség – azaz, hogy örökgyó a szerződéses örökösnek nyújtott végrendeleti juttatást annak fejében adja, hogy amennyiben rászorulttá válna a nevezett örökös gondoskodjon róla, ápolja őt – ugyan fennállhat az örökgyók halála esetére örökösöknek nevezettek terhére, azonban ez nem változtat a végrendeleti jellegén, s nem minősíti át öröklési szerződéssé. Pusztán arról van szó, hogy az „örökgyó a szolgáltatásokért a róla gondoskodó személynek a hagyatékából kíván ellenértéket nyújtani”⁷.

Az öröklési szerződés módosítására és megszüntetésére a tartási és az életjáradéki szerződés szabályait kell alkalmazni, ugyanakkor az alaktság vonatkozásában az öröklési szerződés létrejöttére vonatkozó szabályokat kell követni. A közös végrendeletnél e vonatkozásban a végrendeletek szabályanyagához kell igazodni, tehát e pontban is eltérés állapítható meg közöttük.

A szerződéses örökös az örökgyó tartozásaiért nem felelős, kivéve, ha az öröklési szerződés érvénytelen (pl. színlelt szerződés) vagy hatálytalan (pl. harmadik személy kielégítési alapját sértően fedezetelvonó), illetőleg ha a szerződés tárgyát képező vagyontárgyon a hagyatéki hitelezőnek zálogjoga van. A jogalkotó a közös végintézkedési formánál azonban lehetőséget biztosít az örökgyó hitelezőinek követelésük érvényesítésére, természetesen csak az ingyenesen szerző végrendeleti örökös (esetlegesen örökösök) terhére.⁸

A két jogintézmény között lényeges különbség áll fenn az érvényesség tekintetében is, annak következtében, hogy egyfelől egyoldalú ingyenes, másfelől kétoldalú visszerthes

⁷ Söth Lászlóné: A végintézkedések. HVG – ORAC Lap – és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001, 237.o.

⁸ Az örökgyó tartozásai a hagyatéki tartozások teljesítési sorrendjének harmadik lépcsőfokát képzik, megelőzve a köteles részen, és a hagyományon, illetve a meghagyáson alapuló kötelezettségeket.

jogügyletről van szó. Az eltéréseket részben a jogalkotó teremtette meg törvényi szabályozás útján, részben a jogalkalmazók alakították ki ítélkezési gyakorlatukban. Az öröklési szerződés érvényessége tekintetében az írásbeli végrendeletre vonatkozó rendelkezéseket azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy korlátozottan cselekvőképes személy örökhagyóként kötött öröklési szerződésének érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges.⁹

Egy másik eltérő regula, hogy az öröklési szerződésre akkor is a más által írt végrendelet alakításai irányadók, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült. Ez azt jelenti, minden esetben – kivéve a közjegyzőnél elhelyezett szerződést – szükségeltetik két tanú jelenléte az öröklési szerződés érvényességéhez, függetlenül attól, hogy ki foglalja írásba a szerződés tartalmát. E szabály megalkotása mögött azon probléma elkerülése áll, mikor szükséges két tanú együttesen jelenléte, ha teljesen kívülálló személy vagy valamelyik szerződő fél fogalmazza meg és írja le a szerződés tartalmát jelentő jogokat és köteleességeket. Ilyen kikötéssel közös testamentumnál nem találkozunk, bár véleményem szerint ezen megállapítás csak abban az esetben helytálló, ha a hitvestársak külön-külön vetik végakarataikat saját kezűleg (ugyanarra) a papírosra. A közös végrendelet azon formáját, amelyben mindkét fél végakarataát egyik házaspár írja le teljes terjedelmében, magam részéről egy tekintet alá veszem az öröklési szerződéssel.

Az ítélkezési gyakorlatból az is kiolvasható, a jogalkalmazók szorgalmazzák a jó erkölcsbe ütköző öröklési szerződések semmissé nyilvánítását, más szóval az öröklési szerződés érvénytelenségi okai közé emelték Ptk. 200. §-ának (2) bekezdését. Emellett megfigyelhető azon törekvés is, melynek célja az, lehetővé váljon az öröklési szerződések feltűnő értékaránytalanság (Ptk. 201. § (2) bekezdés), valamint a Ptk. 207. § (4) bekezdés címén való megtámadása. Ez utóbbi jogszabályhely alapján akkor válik érvénytelenné az öröklési szerződés, ha szerződő felek valódi szándéka, akarata nem az öröklési szerződés megkötésére, hanem színlelt szerződéssel más célra irányul. Mindezen érvénytelenségi okok azonban nem képezik részét a közös végintézkedésekre vonatkozó okok körének. A két jogintézmény között lehet vonni párhuzamot is, igaz csak igen szűk körben.

Először is mindkét végintézkedési forma mozgató rugója, s egyben egyik legfontosabb motívuma a bizalom. Bizalmi jelleg nélkül mindkét jogügylet okafogyottá válik az örökhagyó(k) részéről.

Mindkettő kapcsán elmondható, a juttatásban részesülő személyre – legyen akár szerződéses, vagy akár végrendeleti örökösről is szó – csak az örökhagyó halálát követően száll át az öröklési szerződésben vagy végrendeletben meghatározott vagyon, esetleg vagyontárgyak tulajdonjoga.

Itt is indokolt megemlítenem, az öröklési szerződésre az érvénytelenségre nézve általánosságban a végintézkedésre vonatkozó szabályozás az irányadó, amellett, hogy mind a Ptk., mind az ítélkezési gyakorlat alkotott ez alól kivételeket.

Végül közös jegyként emelném ki, az örökhagyó végrendeletét nemcsak közös végrendeletbe foglalhatja, hanem az öröklési szerződésbe is¹⁰, természetesen erre a másik szerződő fél (azaz eltartó) nem jogosult. Öröklési szerződésbe végrendeleti nyilatkozatot tenni nyilvánvalóan csak akkor lehet, ha az örökhagyó e szerződéssel nem az egész vagyonát

⁹ Ennek jogdogmatikai indoka azon alapul, hogy öröklési szerződésnél az örökhagyó már életében lekötött tulajdonában álló vagyonát (pontosítva: egyes vagyontárgyait), korlátozva szabad rendelkezési jogának gyakorlását, indokoltá téve a jogügylet gyámhatóság és a törvényes képviselő részéről történő ellenőrzését. Közös végrendeletnél ezen ellenőrzés garantálása annak okán nélkülözhető, hogy a végrendeletkező végrendeleti nyilatkozatához nincs kötve, vagyis ez esetben vagyona, egyes vagyontárgyai feletti rendelkezési joga semmilyen formában nem kerül korlátozásra.

¹⁰ Ne feledjük, az öröklési szerződés is végintézkedési forma.

kötötte le az eltartója javára, hanem maradt olyan vagyontárgya, amely felett szabadon rendelkezhet, s e javak vonatkozásában kívánja végakarátát megtenni.

II.3. Az egymás mellett alkalmazás mellett szóló érvek

A két jogintézmény egyidejű megtartása mellett szóló legmeggyőzőbb érv az, hogy a közös végrendelet – szemben az öröklési szerződéssel – egyoldalúan visszavonható¹¹, „mert az a körülmény, hogy végrendeletek külsőleg egyesítve lettek, az egyoldalúan tett intézkedések egyoldalú visszavonását nem akadályozza”¹². A közös végrendelet vonatkozásában a visszavonás jogának gyakorlása tárgyában az új Ptk. 7:43. § (3) és (4) bekezdése mutat iránymutatást, nevezetesen:

„(3) Semmis a közös végrendeletbe foglalt rendelkezés egyoldalú visszavonása, ha azt a végrendelet kizárta, vagy arra a másik végrendelettel értesítése nélkül került sor.

(4) Ha valamelyik házastárs érvényesen vonja vissza egyoldalúan a közös végrendeletbe foglalt rendelkezését, a másik házastárs végrendelete hatályos marad, kivéve, ha a végrendeletből megállapítható, hogy egyik fél sem tette volna meg rendelkezését a másiké nélkül.”. Azaz a visszavonás jogának gyakorlása kizárólag kifejezett módon, a másik házastárs tudtával, értesítésével történhet. Maga Fodor Ármin úgy gondolta, ha a végrendelettel a visszavonás jogáról lemondanak, voltaképpen öröklési szerződéssel van dolgunk, mely az előírt kellékek fennforgása esetén, mint ilyen érvényes.¹³ Viszont ne feledjük el, viszonyos végrendelet esetén szigorúbb szabályoknak kell eleget tennie az örökhagyóknak. Ennek következtében az egyoldalú visszavonás jogának gyakorlása viszonyos, illetve álláspontom szerint kölcsönös és viszonyos közös végrendeletnél – tekintve, hogy ennél a végintézkedési formánál a végrendeleti nyilatkozatok kvázi egymáshoz vannak bilincselve – szintén nem öröklési szerződést eredményez, hanem azt a következményt vonja maga után – mint az a fentiekben ismertetett jogszabályhelyből is következik –, hogy az egész végrendelet megsemmisül. Mindez Vadász Lajos szerint csak akkor forog fenn, ha a visszavonás a másik fél tudta és értesítése nélkül történik.

Nézetem szerint csak akkor lehetne egyáltalán elgondolkodni a helyettesítésen, ha az öröklési szerződés egyoldalúan visszavonható lenne, a magam részéről így sem helyeselném, hogy a jogalkotó a házastársakat a közös végrendelet alkotása helyett öröklési szerződés megkötésére sarkallja. Ezáltal mintegy feledésbe merülne azon felfogás, miszerint a házasság intézménye és a hitvestársak közötti szerződéskötés egymással összeférhetetlen. Bozóky Alajos is úgy véli, a házasság bensőségének árt a hitvesek egymással történő szerződéskötése, annak okán, hogy a szerződéstől való visszalépés tekintetében alkalmazható formaszabályosság egészen más jelentőséggel bír, mint valamely végakarati intézkedésnél gyakorolható egyszerű visszavonási jog.¹⁴

Mások arra hivatkoznak a közös végintézkedés helyettesítése kapcsán, hogy arra nem csupán a végrendeleti okirat alapján, hanem a túlélő házastárs ténye alapján is szükség van. Staud Lajos szerint ez akkor válik indokolttá, ha a túlélő fél a hagyatékot az elhunyt fél kölcsönös testamentumba foglalt rendelkezése alapján akceptálja. Mindennek jogdogmatika

¹¹ A Kúria 2543/891. számú ítélete kimondja: „minthogy ekként a jelzett közös végrendelet nem a visszavonhatatlanság kikötésével alkottatott...ennélfogva a közös végrendelet tételéből oly kötelezettségek, melyek neje halála után annak visszahuzását Sch. Ignácra nézve anyagi jog szempontjából kizárnák, nem származtak. (Ennélfogva) a visszahuzást érvényes ténynek elfogadni kellett”.

¹² Fodor Ármin (szerk.): Magyar Magánjog, Öröklési jog, V. kötet. Singer és Wolfner Kiadása, Budapest, 27. o.

¹³ Erre vonatkozó példa olvasható a Kúria 5737/887-es döntésében: „tekintettel, hogy T. J. és M. házasságuk az 1860.jún.24-iki, illetve 1862.máj.25-iki közös végrendeletükben annak visszavonhatásáról való jogról kölcsönösen lemondtak, a kérdéses közös végrendelet tartalmánál fogva öröklési szerződésnek tekintendő”.

¹⁴ Bozóky Alajos: A közös végrendeletek. In: Jogtudományi Közöny. 1889/34. szám, 269-271. o.

magyarázata abban áll, hogy a túlélő fél az elfogadással egyúttal saját rendelkezési jogáról mond le, azaz megfosztja a saját intézkedését végrendeleti jellegétől, felruházva azt egyidejűleg az öröklési szerződés színezetével, ezáltal pedig a beállító kötöttséget visszavonhatatlanná teszik végakarátát.¹⁵

A contrario értelmezés útján az előbbi fejtegetésből azt a konzekvenciát vonhatjuk le, hogy egyéb kollektív végintézkedési formánál, ahol csupán önálló és papirosszerű egységet alkotnak a hitvesek intézkedései, ott a végrendeleti intézkedések elfogadásából nem lehet öröklési szerződésre, s így az egyoldalú visszavonás jogáról való lemondásra következtetni. E fenti helyzetekben a közös végakarát önmagában és tisztán érvényesül.

„A kölcsönösség határa tehát az, amely a visszavonhatatlanságnak, illetve a közös végrendeleteknek az abban foglalt kölcsönös rendelkezés elfogadása folytán bekövetkezett szerződéssé válásnak a határát megvonja.”¹⁶ Annak eldöntése, vajon meddig terjed a kölcsönösség határvonala, mindig ténykérdés, bár Staud Lajos azt a lehető legtávolabbi perifériára tolná ki.

Szintén a helyettesítés felvetése ellen szól az a vélelem, amely a közös végrendelet érvényes fennállásakor kristályosodott ki, nevezetesen az, hogy mindazon helyzetekben, ahol kétségesnek mutatkozik annak eldöntése, vajon közös végintézkedés vagy öröklési szerződés került megtételre a hitvesek részéről, mindig az előbbit kell vélelmezni, annak következtében, hogy az kevésbé köti meg a feleket.

Végül, kulcsfontosságú annak kiemelése, az öröklési szerződéskötésre való jogosultság azért sem pótolhatja a közös végrendeletet, mert az előbbit, annak megkötése után sosem minősíthetjük át közös végrendeletké. Ez is alludál arra, a két jogintézmény merően más képet mutat, más-más szeptét képzi magánjogunknak.

Sokat amiatt tartják aggályosnak a közös végrendelet intézményét, mert félnek attól, hogy e testamentum valódi értelmének kipuhatólása nehézségre vezet majd a joggyakorlatban, kvázi e végintézkedési forma sérti az örökhagyó akaratának legmesszebbmenő érvényesítésének elvét (favor testamenti). Ezzel azonban nem értek egyet, mivel közös végrendelet estén egy, még elkülönített végrendeleti formáknál két akaratnyilvánítás fekszik előttünk. Ebből kifolyólag könnyebbnek mutatkozik különböző személyek által egy és ugyanazon okiratban nyilvánított végakarátának magyarázata, mint ugyanezen személyeknek különböző végrendeleti nyilatkozatba foglalt akaratának interpretálása. Ez utóbbi esetben két, egymástól akár tartalmilag teljesen elkülönülő végakarátot kellene egy közös értelmi keretbe foglalni, amely olykor komoly kihívást jelenthet. Ráadásul a kommentár-irodalom éppúgy, mint a gyakorlat világosan kifejti, hogy a végrendeletek értelmezése során az örökhagyó akaratának helyes kibontásánál nem pusztán a végrendelet egyes intézkedéseit, hanem valamennyi rendelkezést egyidejűleg kell magukba véve elemezni és interpretálni, azaz a végrendelet tartalmának összefüggéseiben történő teljes feltárására van szükség. A favor testamenti elv érvényesülése legfőbb korlátjának a jogirodalom egyébként a végrendelet alakilag hibás mivoltát jelöli meg, amivel kapcsolatosan a jogászetet kiemelkedő professzorai,¹⁷ pedig úgy vélekednek, a favor testamenti elv, mint értelmezési elv nem szolgálhat a végrendelet alaki hibáinak orvoslására. Mindezekből pedig az következik, a favor testamenti elv sérülése éppúgy felmerülhet közös végrendeleteknél, mint az elkülönített testamentumok esetén.

További közös végrendelet megtartása mellett szóló érv a munkakímélés és költségtakarékosság.

¹⁵ Mindez azonban a túlélő hitvesnek csak azon intézkedéseire értendők, amelyek az ő részéről is kölcsönösen jelentkeznek, ugyanis mindaz, ami a kölcsönösség körén kívül esik, azokra nézve a rendelkezési szabadság érintetlen.

¹⁶ Staud, 46.o.

¹⁷ például Gellért György

Végkövetkeztetések: üdvözítőnek találok, hogy az új Ptk-ban biztosítva lesz a házastársak azon jogának gyakorlása, hogy egyazon okiratba mindkettejük belefoglalhassa végrendeleti nyilatkozatát, figyelemmel az egyes végrendeletek tartalmi és indokbeli összefüggéseire, vagy pusztán arra az esetre, hogy az egyik személy a másikra, vagy annak végrendeletére tekintettel részesíti juttatásban a másikat, esetlegesen harmadik személyt. A közös testamentumot a Ptk. rendelkezései közé való felvételére nem pusztán vagyoni érdekek teszi érdekessé, hanem mind a házassági érdek- és életközösség, mind a gondoskodni vágyás – akár gyermekekről, akár rokonokról legyen szó – egyidejűleg. Szükséges megemlíteni, e jogintézmény különösen azon családoknak jelentene célszerű és hasznos jogi eszközt, akiknek több házasságból több gyermeke született és kölcsönösen, egymásra való tekintettel – kölcsönös kötöttséggel – szeretnének dönteni közös szerzeményeik, illetve különvagyonuk felett gyermekeik javára. Ugyanezen szükség és igény mutatkozik e jogintézményre nézve azon családoknál is, akik gyermektelenek, s akik ebből kifolyólag még életünkben kívánnak rendelkezni vagyonuk sorsa felett családtagjaik, rokonaik részére, elkerülvén ezzel azt, hogy a véletlenre bízzák annak eldöntését, melyikük családja örökölje a teljes vagyonukat.

Szükségességét és indokoltságát igazolja, hogy gyakorlati hatásában addig is célszerűnek mutatkozott, míg nem volt tüzetesen szabályozva, így egy részletek menő, e területet teljes körűen átfogó szabályozás mellett még inkább sikeresebb, meggyőzőbb eredményt várhatunk tőle.